

12) Ludność wiejska parafii Strzygi w XIX wieku

Zapis źródłowy z roku 1826 pozwala ustalić m.in. liczebność i wymiar obciążeń różnych grup ludności wiejskiej wsi Strzygi i Warpalice. Wysokość opłat i obciążeń chłopskich daje z kolei wyobrażenie na temat kondycji gospodarczej tamtejszych folwarków.

Zgodnie z zapisem źródłowym z roku 1826 „*główna wieś Strzygi składa się z wsi i folwarku Strzygi, młyna Serwatka zwanego, wsi Warpalic z młynami Podborowym i Bucha, Wrzeszewa, Tomaszewa, Tadajewa, Sumina, Sumówka i Wólki Sumińskiej.. Leżą w gminie właściwej strzygskiej, obwodzie lipnoskim, województwie plockim. Graniczą, czyli stykają się na wschód z Kłusnem i Rumunkami Malituny zwanymi, do Czermina należącemi wraz z Podolem do dóbr rusinowskich przynależącem. Na południe z Maryankami, Rusinowem i Długiem, w części na zachód z Długiem, także z Kiełpinami i Łapinóżkiem, na południe z Łapinóżem, Osiekiem, Obórkami, Dębową, Korczakownią i Małemi do dóbr Osieka przynależącemi. Obejmują rzeczony dobra gruntu, łąk, paśników na miarę chełmińską rachując około morgów pięć tysięcy sto czterdzieści trzy*”. Źródłowy zapis informuje ponadto o tym, iż w Strzygach znajdował się ogród owocowy „*zaczynający się od dworu, ciągnący się do karczmy i siedliska ogrodowego, zawierający w sobie drzewa owocowe różnego gatunku*”.

Kategorie ludności wiejskiej i ich obowiązki

Jak wynika z zapisów źródłowych na początku XIX wieku w dobrach wsi Strzygi pracowało trzech zaciężnych gospodarzy. Ich powinności określono następująco: „*...każdy odrabia od S.[świętego] Wojciecha do S. Marcina na każdy tydzień ze sprzężajem [z parą zwierząt pociągowych] dzień jeden, ręcznie dni dwa. Od S. Marcina do S. Wojciecha na każdy tydzień sprzężajem dnia pół i ręcznie dzień jeden. Tłuki w żniwa odrabia każdy sprzężajem dni trzy, ręcznie dni trzy. Wywózkę do Grudziądza wielkości korcy warszawskich pięć odbywa każdy jedną. Wydaje daniny rocznie każdy gęś jedną, kapłona jednego, jej [jaj] mendel jeden*”.

Kolejną kategorię ludności wiejskiej stanowili tak zwani morgownicy „*czynsz opłacający i zaciąg odrabiający (...)* z których każdy dworowi strzygskiemu rocznie 1) opłaca czynszu 21 złp., a razem wszyscy płacą 147 złp. 2) odrabia od S. Wojciecha do S. Marcina każdy w tydzień ręcznie dni trzy; 3) Tłuki ręcznie w żniwa dni trzy; 4) wypręda wagę wielkości łokci dwanaście”. Chłopów określonych w źródle mianem morgowników w obrębie Strzyg mieszkało ośmiu. Ponadto żyło tu 12 „*kopcarzy (...)* z których każdy pobiera od dworu prętówkę: grochu pręty 2, jęczmienia pręty dwa, do lnu zagonów 2 oraz ma ogród i pomieszkanie, a za to 1) odrabia od S. Wojciecha do S. Marcina w tydzień dni dwa; 2) tłuki w żniwa odrabia dni 2”.

Szewc, stolarz, karczmarz, kowal i karczmarz

Pozostałych mieszkańców wsi określono jako „*różnych*”. Wymieniono wśród nich kolejnego morgownika z arealem jednego morga „*i ogrodu częścią czwartą morga*”. Jego pańszczyzna do dworu wynosiła jeden dzień w tygodniu.

Kolejnym mieszkańcem był „*owcarz, który utrzymuje gromady owiec i płaci od nich czynsz*”. Kolejny chłop – Paweł Dulski był „*strycharzem*”. W stosunku do niego nie określono jednak żadnych powinności.

Czwarty mieszkaniec wsi – karczmarz, posiadał dwie morgi gruntu i pół morga ogrodu, za co szynkował dworskie trunki bez tak zwanej łasztówki. Stanowiła ona wynagrodzenie dla karczmarza od dworu i mobilizowała go do sprzedaży możliwie największej ilości trunków. Mianowicie dając karczmarzowi pewną ilość beczek piwa lub sztofów wódki od wyszynkowania, dwór nie pobierał zazwyczaj opłaty za jedenastą, czternastą lub piętnastą beczkę. Brakuje jednak potwierdzeń źródłowych, że właśnie tak naliczano łasztówkę w okolicznych dobrach.

Piąty, wymieniony w źródłach mieszkaniec Strzyg został wymieniony, jako „*ogrodowy*”. Zgodnie z podpisanym kontraktem, płacił on „*dworowi*” z użytkowanego ogrodu owocowego 270 złotych rocznie. Ponadto „*włoszczyzny i jarzyny ile potrzeba dworowi wydaje*”.

Szóstym mieszkańcem wsi był nieznany z imienia i nazwiska szewc, natomiast siódmym stolarz. Posiadali oni „*pomieszkanie*” i ogród, z czego płacili „*do dworu*” 36 zł. Kolejnym mieszkańcem, wzmiankowanym przez źródło był młynarz „*z młyna Serwatka zwanego obowiązany dworowi czynszu rocznie złp.240, wydaje rocznie zboża korcy warszawskich 75, drogi do Warszawy czterokrotnie odbywa dwie, morgi orze na rok trzy, mlewo wszelkie dworskie bezpłatnie ułatwia*”. Ostatnim, wymienionym źródłowo mieszkańcem wsi Strzygi w roku 1826 był kowal. Przyjmował on bezpłatnie wszystkie zlecenia dworskie. Za swoje usługi pobierał ordynarię (wynagrodzenie w naturaliach) i „*zasługi*”.

Mieszkańcy wsi Warpalice

Na folwarku w Warpalicach, który stanowił dominium majątku w Strzygach wysiewano oziminy na polach położonych na wschód i południe od siedziby. Jarzynę „*różnego gatunku*” wysiewano na gruntach, które mieściły się na południe i zachód nad granicą Długiego, natomiast „*pole ugorowe wpośród włościańskich pól położone, od wsi Warpalic do lasu grabowego ciągnące się, jest przyzwoicie podorane i w części uprawne. Łąki znaczne wśród pól folwarcznych znajdują się*”. Zapis źródłowy z roku 1826 wymienia mieszkańców wsi Warpalice wraz z młynami Podborowy i Bucha. Zgodnie z nim w tej wsi w omawianym czasie mieszkało pięciu morgowników na czynszu

36 złp. rocznie. Ich powinnością były dwa dni tzw. tłoki podczas żniw, dziesięć dni roboczych w czasie żniw oraz wyprzednicie 12 łokci tzw. wagi. Kolejną grupę mieszkańców tej wsi stanowili kopcarze, „z których każdy od dworu pobiera: grochu prętów dwa, jęczmienia prętów dwa, do lnu zagonów dwa i za pomieszkanie i ogród odrabia od S. Wojciecha do S. Marcina na każdy tydzień ręcznie dni dwa; tłuki w żniwa ręcznie dni dwa”. Karczmarz i rybak pobierali od dworu 18 zł i posiadali dwumorgowe pole. Za prawo połowu ryb dwór inkasował 54 złp. Rybak mógł dokonywać połowów „od czasu stopnienia aż do zamarznięcia jeziora”.

Radosław Stawski

AP Włocławek, Akta notariuszy lipnowskich, Akta notariusza Fijałkowskiego z 1826 roku, syg. 8/135 [w:] P. Gałkowski, K. Grążawski, Strzygi w ziemi dobrzyńskiej (monografia wsi i parafii), Brodnica-Osiek-Rypin 2006.